

Grässandhedar

Gräsmarkssanddyner med borsttåtel och rödven

Inland dunes with open *Corynephorus* and *Agrostis* grasslands

EU-kod: 2330

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#2](#)

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Open formations found on inland dunes with dry siliceous soils, of Atlantic, sub-Atlantic and Mediterraneo-montane distribution, often species-poor and with a strong representation of annuals. It includes formations of unstable Germano-Baltic fluvio-glacial inland sands with *Corynephorus canescens*, *Carex arenaria*, *Spergula morisonii*, *Teesdalia nudicaulis* and carpets of fruticose lichens (*Cladonia*, *Cetraria*) (64.11) and other grasslands of more stabilised Germano-Baltic fluvio-glacial inland dune systems with *Agrostis* spp. and *Corynephorus canescens* or other acicophilous grasses (64.12).

Svensk tolkning av definitionen

Öppna sanddyner och sandfält i inlandet som inte hör ihop med sanddynssystemen vid havsstränder utan i normalfallet är uppbyggda av torr, silikatrik sand som härstammar från omlagrade, istidsavsatta (glacifluviala) smältvattensavlagringar. Vegetationen är ofta artfattig och utgörs av gräsmark med örter, borsttåtel, rödven och ett ofta stort inslag av ettåriga arter. Buskar kan förekomma, men är inte talrika. Trädsikt saknas normalt.

Inlandssanddynernas öppna gräsmarksvegetation är normalt inte sluten och sammanhängande utan starkt dynamisk och betingad av störning som tramp och bete. Den mer eller mindre instabila vegetationen uppträder vanligen fläckvis och sandblottor utgör i representativa områden minst 10 % av den totala ytan.

Kommentarer

Grässandhedar kan uppkomma på så väl sanddyner som sandfält utan tydliga dynformationer. Avlagringarna som bildar dynerna och sandfälten har i allmänhet påverkats av vinden och i anslutning till sandfälten finns ofta fossila dyner av flygsand som i många fall har bildats strax efter att inlandsisen drog sig tillbaka vid den senaste istidens slut.

Naturtypen är mycket sällsynt och minskande och förekommer främst i Skåne. I flera fall finns den inom militära övningsfält där kontinuerlig störning från militära verksamheter bidrar med nödvändigt markslitage. Områdena betas vanligen också. Bra exempel på grässandhedar finns till exempel på Revingehed i Skåne.

Grässandhedar liksom andra öppna sandmarker i inlandet hyser ofta en artrik och speciell insektsfauna som är bunden till varma, sandiga miljöer. Många av dessa

arter är mer eller mindre sällsynta. Även andra värmeälskande djur såsom sandödlor gynnas av dessa miljöer.

Trädskiktets krontäckningsgrad är i normalfallet mindre än 30 %.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Kustzonsgräns: Inlandsdyner/sandhedar (2320-2330) är i normalfallet belägna längre än 5 km från havet och är avskilda från kustnära dynmiljöer av andra ekosystem. Undantag från denna avgränsning kan göras om geologisk karta, vegetationskarta eller fältinventering visar att ett område bör klassificeras som inlandsdyn.
- Grå dyner: (2130) har liknande vegetation som grässandhedar, men förekommer i normalfallet endast på sanddyner vid kusten.
- Rissandhedar (2320) har i normalfallet > 10 % risvegetation medan grässandhedar normalt har < 10 % av sådan vegetation.
- Torra hedder (4030) har en liknande vegetation och är också betingade av bete, bränning eller annan störning, men är till skillnad från grässandhedar belägna på silikatrika podsolljor.
- Enbuskmarker (5130): grässandhedar förekommer på sandigt underlag och har normalt < 10 % täckningsgrad av enbuskar.
- Sandstäpp (6120): Grässandhedar saknar sandstäppens karaktärsarter såsom tofsäxing, sandnejlika och hylsnejlika.

Viktiga strukturer och funktioner

- Sandig mark.
- Solöppet
- Inslag av blottad sand (utgör i representativa områden minst 30 % av den totala ytan).
- Störning som håller tillbaka igenväxningsvegetation och skapar tillräckligt mycket blottad sand.
- Bete behövs vanligtvis för att naturtypen ska behålla sina värden.
- Bränning i vissa fall.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning.

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Agrostis capillaris</i>	rödven	K-art			
<i>Agrostis vinealis</i>	bergven	K-art			
<i>Aira caryophylla</i>	vittåtel		T-art		B, K
<i>Aira praecox</i>	vårtåtel		T-art		B, K
<i>Carex arenaria</i>	sandstarr	K-art			
<i>Corynephorus canescens</i>	borståtel	K-art	T-art		B, K
<i>Galium verum</i>	gulmåra	K-art			
<i>Helichrysum arenarium</i>	hedblomster	K-art	T-art		B, K
<i>Jasione montana</i>	blåmunkar	K-art	T-art		B, K
<i>Rumex acetosella</i>	bergsyra	K-art			
<i>Scabiosa columbaria</i>	fältvädd		T-art		B, K
<i>Spergula morisonii</i>	vårspärgel	K-art	T-art		B, K
<i>Teesdalia nudicaulis</i>	sandkrassing	K-art	T-art		B, K
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan		T-art		B, K
Lavar					
<i>Cetraria islandica</i>	islandslav	K-art			
<i>Cladonia arbuscula</i>	gulvit renlav	K-art			
<i>Cladonia portentosa</i>	hedrenlav	K-art			
Fåglar					
<i>Anthus campestris</i>	fältpiplärka		T-art		K
Skalbaggar					
<i>Harpalus anxius</i>	smal frölöpare		T-art		K
<i>Harpalus servus</i>	oval frölöpare		T-art		K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	4.1.4.1 Borståtelhed-typ
EUNIS:	E1.9 Non-Mediterranean dry acid and neutral open grassland, including inland dune grassland

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

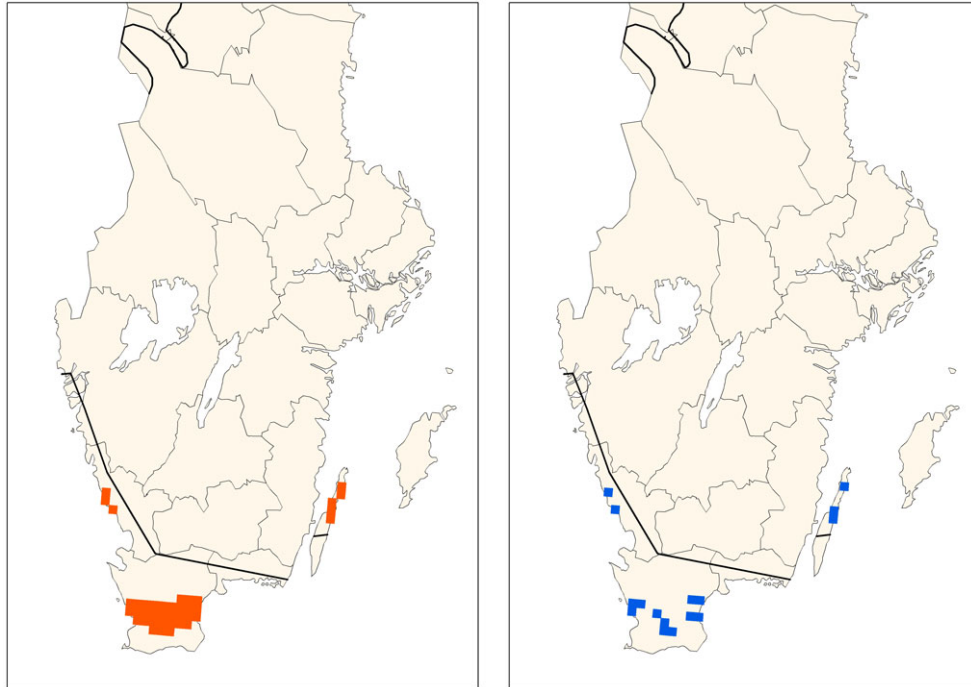
#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		1	15	16
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		500	3 300	3 800
Referensvärde (km ²)		2 000	3 500	5 500
Bedömning aktuell status		Dålig	Otillräcklig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)		0,3	25,5	25,3
Referensvärde (km ²)		1,0	50,0	51,0
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Kvalitet				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Framtidsutsikt				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Samlad bedömning				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är att den har minskat kraftigt och fragmenterats under 1900-talet, bland annat genom skogsplantering. Dessutom finns det kvalitetsproblem på grund av upphörd eller bristande hävd, igenväxning, skogsplantering, gödsling, kvävenedfall, bristande landskapsmosaik orsakat av rationellt jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som är knutna till naturtypen. Framtidsutsikterna bedöms som dåliga eftersom nedläggning av militära övningsfält och lantbruk och de andra problemen nämnda ovan förväntas bestå under överskådlig tid.

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#8

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

Naturtypen är beroende av störning för att inte växa igen och för att bibehålla en nödvändig dynamik och tillräcklig mängd blottad sand. I många områden är militär verksamhet med till exempel exercisfält, bilvägar, skjutbanor och terrängbanor en förutsättning för detta. Det finns flera exempel på hedar som under senare delen av 1900-talet främst hävdats/hållits öppna genom militär verksamhet – något som ofta varit förenligt med bevarande av höga naturvärden. Störningen kan också erhållas genom bete, maskinell omrörning och i vissa fall bränning.

I dagens landskap kan sandtäkt för husbehov i liten skala vara positivt genom att öka mängden öppen sand.

Hotbild

- Upphörd eller minskad verksamhet på militära skjutfält/övningsfält.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Alltför kraftig röjning av buskar och träd så att organismer som är beroende av dessa strukturer missgynnas.
- Överbete. Alltför intensivt betetryck påverkar naturtypen negativt.
- Skötsel som avlägsnar kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis bebyggelse, anläggningar, vägar, skogsplantering, större sandtäkter (mindre sandtäkter för husbehov kan i vissa fall vara positivt genom att ytor med öppen sand skapas).
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.
- Uppodling.

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Maskinell markomrörning och röjning av träd och buskar.
- Ökad störning, t ex bete.
- Naturvårdsbränning.
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att lantbrukare kan få ersättning för skötsel av slätterängar och betesmarker. Lantbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandepplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slätterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.

- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypen är jordbrukets regelverk och strandskydd.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypens omgivning utöver det som nämns ovan är skogsbrukets regelverk.

Bevarandemål, målbildindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målbildindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målbildindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Stränder och sanddyner, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Bergqvist, Erik (1981): Svenska inlandsdyner – Översikt och förslag till dynreservat. Naturvårdsverket Rapport - SNV pm 1412.

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala